Råd&Rön

NR 10 2011 | ÅRGÅNG 54 | PRIS 48 KRONOR

Utges av Sveriges Konsumenter

Fattigdomen bakom
SVARTPEPPAR

Vi sätter betyg på
HEMMABIOSYSTEM

Grälla och miljöfarliga
PLASTGRANAR

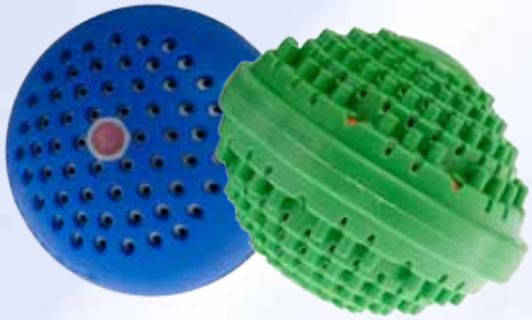

Tvättbollarna är värdelösa

GUIDEN

Handla till rätt pris

Längdskidor

Fint glid med rätt lagg

15
Syskonvagnar

TV MED TRYCK

20 APPARATER I STORT TEST

MÄKLARLISTAN
Se upp för mäklarna som varnats

Dörren till drömfabriken

JULKLAPPSTIPS

Test av **kameror**, **video**, **skrivare**, **blu-ray** och **GPS:er**

AKTUELLT

BLÅSLAMPAN GÅR TILL ...

OKEJ FÖR AVGIFT I SKIDSPÅRET

VINST OCH FÖRLUST FÖR KO

48 000 FÖR ETT TELEFONKORT

PEPPAR

TILL ORIMLIGT PRIS

GRANSKNING Pepparodlarna i Indien och Indonesien får alldeles för lite betalt och fastnar i fattigdom och skuldfällor. Fairtrade, där odlarna garanteras ett rimligt pris för sin peppar, är en lösning. Men de svenska leverantörerna är måttligt intresserade.

text och foto **FREDERIK JOHANNISSON och PETER BENGTSEN, DAN WATCH** *översättning och bearbetning* **CRISTINA FARM**

Indien, som i århundraden varit en av världens viktigaste kryddbodar, har på senare år fått konkurrens av framför allt Vietnam. Tillsammans med Indonesien står dessa länder tillsammans för ungefär 60 procent av världens produktion av svart och vit peppar.

Pepparn produceras till största delen av ägare till små jordlotter på 1–2 hektar.

Priset på peppar hör till de mest rörliga råvarupriserna i världen, och därför är odlarna med små jordlotter väldigt sårbara. De har enbart peppar på sina fält, och om pepparpriserna rasar förlorar de allt. Deras jordar har också under decennier utarmats av kemikalier från gödningsämnen och bekämpningsmedel. Växtsjukdomar och felslagna skördar har blivit väldigt vanliga.

När världsmarknadspriset på peppar sjönk som en sten i början av 00-talet minskade odlarens ersättning med en femtedel på några få år. Samtidigt minskade avkastningen av pepparskörden på grund av olika växtsjukdomar. Odlarna kunde inte betala sina lån. Några tog ytterligare lån för att kunna betala de gamla, ibland med en ränta högre än 25 procent. När en odlare inte kunde betala hotade banken eller ockraren med att vräka honom. Det här var orsaken till den självmordsvåg som grasserade bland odlarna i Wayanaddistriktet i Kerala i södra Indien i början av 2000-talet.

– Mer än 1 700 pepparodlare tog livet av sig genom att hänga sig eller genom att dricka av sina egna bekämpningsmedel, berättar Anil Kunar, chef för ett jordbrukscenter i Wayanad.

Lokala, ideella organisationer startade utbildningar för att hjälpa skuldsatta odlare eller gav ekonomiskt stöd till efterlevande. Skuldlättnader med upp till 100 000 rupier, nästan 1 700 euro, gavs till odlarna av Keralas regering. Ändå är många av odlarna fortfarande beroende av lån för att överleva.

DET HÄR ÄR PEPPAR

- **Svart-, vit- och grönpeppar** framställs alla av de små stenfrukterna från pepparbusken, *Piper nigrum*. Svartpeppar är omogna frukter som torkats och därmed mörknat, vitpeppar framställs av de mogna frukterna medan grönpeppar är de omogna, gröna pepparfrukterna som frystorkats eller konserverats.
- **Den starka smaken** hos peppar kommer från ämnet piperin.
- **Krydd-, chili- och rosépeppar** kommer från helt andra växter och har inget med pepparbusken att göra.

Vitpeppar från Indonesien

Ön Bangka i Indonesien har sedan årtionden försett svenska kök med vitpeppar. Pepparodlarna här kämpar med liknande problem som de indiska odlarna. De ska också försöka förhandla med lokala uppköpare som i sin tur säljer vidare till exportörer i Bangkas huvudstad Pangkal Pinang. Odlarna har ingen chans att påverka priset de får från uppköparna. De har inte råd att avstå från de anbud de får, då de behöver pengarna så snart som möjligt.

Det blir också ofta de lokala uppköparna som förser odlarna med gödningsämnen och bekämpningsmedel, ett ekonomiskt beroende där även information om pepparpriserna ingår.

– I dessa isolerade delar av Indonesien har odlarna svårt att få information på egen hand, säger Caecilia Widyastuti, jordbruksexpert i Jakarta.

I Indien är det samma sak. I den lilla sta-

Mrs Kohma på ön Bangka i Indonesien visar oss gröna, omogna pepparfrukter. Hennes man, som också är uppköpare, har en av de få större pepparodlingarna på ön.

den Pulpelly uppe i bergen i Wayanad ligger pepparbutiker sida vid sida på huvudgatan.

Raju är köpman och köper upp 400–500 ton peppar från lokala odlare varje år.

– Jag förhandlar inte med odlarna. Jag erbjuder dem marknadspriset. Sedan säljer jag till exportörerna på samma villkor. Jag har lika lite att säga till om priset som odlarna har, säger Raju.

Välkända kryddmärken

Många av de välkända kryddmärkena i Sverige köper peppar från Indien och Indonesien.

– Vi är medvetna om att de skiftande priserna är ett stort problem för odlarna, säger Christer Karlsson, kvalitetschef på Kockens.

– Därför har vi ett samarbete med vår leverantör i Indien, som arbetar med odlare på kontraktsbasis. Det är ett sätt att garantera odlarna ett anständigt pris så att ▶

Märke	**Axfood**	**Santa Maria**	**Kockens**	**Ica**	**Kryddhuset**	**Lidl**	**Spice Islands**
Information på webbplatsen om CSR	Ja	Ja	Nej	Ja	Nej	Nej	Nej
Uppförandekod som omfattar socialt ansvar	Ja, bygger på internationellt erkända konventioner om mänskliga rättigheter och ILO:s konvention om rättigheter i arbetslivet.	Ja, bygger på SA8000, ILO:s konvention om rättigheter i arbetslivet och FN-deklarationerna om mänskliga rättigheter och om barns rättigheter.	Ja, för leverantörer som bygger på respekt för mänskliga rättigheter och kultur och traditioner i det land som företaget arbetar i. Koden omfattar inte underleverantörer eller odlare.	Ja, bygger på FN:s deklaration om mänskliga rättigheter och ILO:s konvention om rättigheter i arbetslivet.	Nej	Nej	Nej
Andra etiska åtaganden och samarbetspartners	Medlem i FN:s Global Compact.	Nej	Nej	Medlem i FN:s Global Compact och i Ethical Trading Initiative.	Nej	Nej	Nej
Säljer Fairtrade	Ja, Aware svartpeppar.	Ja	Nej	Nej	Nej	Nej, men egna märket Fairglobe.	Nej
Importerar från	Eldorado svartpeppar från Indien och Vietnam, Eldorado vitpeppar från Indonesien, Malaysia och Vietnam. Aware svartpeppar från Sri Lanka.	Indien, Indonesien och Malaysia bland andra.	Indien och Vietnam.	Uppger inte varifrån pepparn importeras.	Indien, Indonesien, Vietnam, Brasilien, Malaysia bland andra.	Sydamerika och Sydostasien, för närvarande ej från Kerala i Indien eller Bangka i Indonesien.	Kerala i Indien och Brasilien.
Svarade på våra frågor	Ja	Ja	Ja	Nej	Nej	Nej, svarade knappt på våra frågor och inget om CSR.	Nej

VAD SÄGER TABELLEN?

Granskningen har gjorts av DanWatch i samarbete med Råd & Rön. Besök och intervjuer har gjorts på plats i Indien och Indonesien i maj 2011. Kontakt har tagits med sju leverantörer och grossister i Sverige, men bara tre gav oss utförliga svar på våra frågor.

- **Acceptabelt**
- **Mindre bra**
- **Dåligt**

Information på webbplatsen om CSR: Med CSR, Corporate social responsibility, menas företagens sociala ansvar.

Uppförandekod som omfattar socialt ansvar: Om leverantören har en policy/uppförandekod för miljö och socialt ansvar som bygger på standarden SA8000, FN:s deklaration om mänskliga rättigheter och internationella arbetsorganisationens (ILO:s) kärnkonventioner.

Andra etiska åtaganden och samarbetspartners: FN:s Global Compact bildades 1999 med syfte att företag ska ta ett aktivt ansvar för internationellt erkända principer när det gäller mänskliga rättigheter, arbetsrätt, miljö och bekämpning av korruption.

Säljer Fairtrade: Om företaget har licens att sälja rättvisemärkta produkter, Fairtrade, eller liknande.

SLUTSATS

De flesta av leverantörerna importerar sin svartpeppar från Indien och sin vitpeppar från Indonesien, där odlare med små jordlotter producerar pepparn.

Bara Santa Maria, Axfood, Ica och Kockens har en uppförandekod om socialt ansvar. Santa Maria har den mest utarbetade uppförandekoden medan Kockens inte tar upp odlarnas villkor.

Det var bara Axfood, Santa Maria och Kockens som svarade utförligt på våra frågor. Anmärkningsvärt var att Lidl knappast svarade på några av våra frågor och Ica inte alls.

de kan göra de investeringar som behövs.

Men ”ett anständigt pris” betyder att odlarna måste gå med på ett pris innan skörden är bärgad. Att få ett högre pris än världsmarknadspriset om det skulle rasa är inte aktuellt.

Axfood ser både Indien och Indonesien som högrisländer när det gäller arbetsförhållanden och mänskliga rättigheter men har fortfarande inte gjort några revisioner där.

– Vi planerar sociala revisioner bland alla våra leverantörer under de närmaste tre åren. Om vi finner oacceptabla förhållanden kommer vi att ta upp det med leverantörerna och diskutera hur de ska kunna förändras, säger Ingmar Kroon, informationschef på Axfood.

Santa Maria har sedan flera år en uppförandekod för etiska inköp. I år har de börjat arbetet med en uppförandekod för leverantörer. Kockens uppger också att de har revisioner bland sina leverantörer runt om i världen.

Inget intresse för socialt ansvar

Men i Indonesien får vi av lokala pepparexportörer höra att de internationella uppköparna nästan aldrig frågar om sociala och ekonomiska förhållanden bland odlarna. I de indiska pepparbergen i Wayanad i Kerala säger de som vi intervjuat samma sak. Köpmannen Raju har aldrig hört någon av de stora internationella exportörerna fråga om sociala eller ekonomiska förhållanden bland odlarna.

– De frågar om pris och kvalitet, konstaterar han.

John Joseph på en lokal, ideell organisation i Kerala bekräftar bilden:

– Under självmordsvågen besökte de stora exportörerna Wayanaddistriktet som vanligt men visade aldrig något intresse för

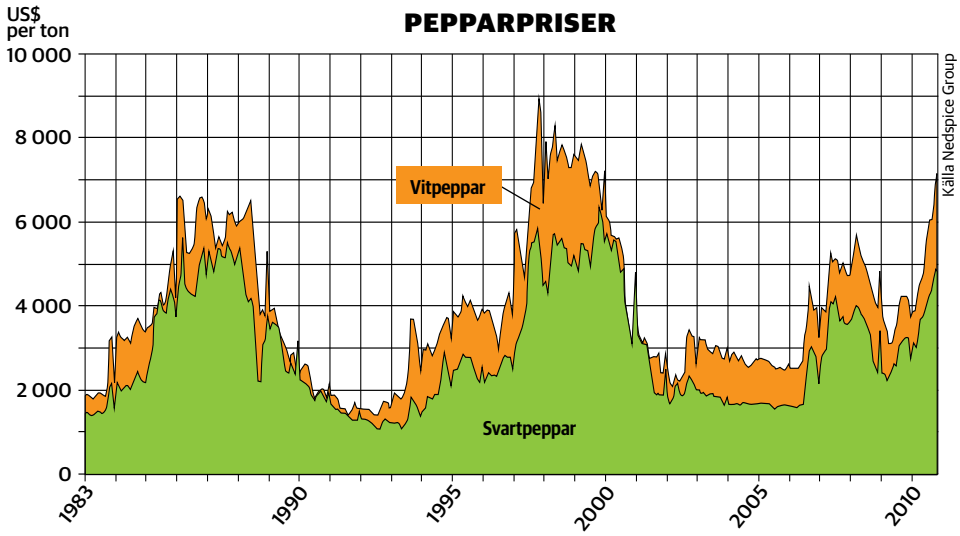

Pepparpriserna hör till de mest rörliga råvarupriserna i världen. De flesta odlare har små jordlotter och odlar enbart peppar. När priserna når bottenrekord har de inga marginaler att ta av.

att stödja hjälpprogrammen för offren eller för att förebygga fler dödsfall, säger han.

Vad kan konsumenterna göra?

Hur ska odlarna kunna garanteras en stadig inkomst om priserna fortsätter att åka berg- och dalbana efter världsmarknadens efterfrågan? Fairtradepeppar är ett av svaren.

– Vi startade 2005 efter det dramatiska prisraset. I år kommer 3 600 odlare att certifieras för Fairtrade, säger Tomy Mathews på Fairtrade Alliance Kerala.

År 2010 låg pepparpriserna runt 2 euro per kilo till odlarna.

– Vi sätter vårt minimipris för Fairtrade i Kerala till cirka 2,5 euro per kilo. Nu har pepparpriserna stigit över Fairtradepriset, men när som helst kan priserna rasa igen.

Den mesta pepparn i Wayanad säljs fortfarande inte som Fairtrade. Det finns en viss efterfrågan på Fairtrade, men exportörerna vill ha stora kvantiteter när de köper. De bryr sig inte om att separera Fairtradepeppar från den vanliga pepparn, säger Tomy Mathews.

Fairtrade okänt

På Bangka i Indonesien frågar vi alla vi möter inom pepparhandeln om Fairtrade, men ingen har hört talas om det.

Även om flera av kryddmärkena i Sverige har en så kallad uppförandekod om socialt ansvar för leverantörerna nämns inte någonstans ett skäligt pris för odlarna.

Ingmar Kroon, presschef på Axfood:

– Vi är medvetna om att vår uppförandekod inte tillämpas för odlarna. En möjlig lösning kan vara att vi försöker styra över inköpen till Fairtrade, men det är något vi först måste diskutera med våra leverantörer.

Enligt Sandra Flodström på Santa Maria är förhållanden som de vi beskriver i Indien och Indonesien oacceptabla.

– Vi köper även Fairtradecertifierad peppar som garanterar odlaren ett minimipris. Men tillgången är begränsad och det finns inte tillräckliga volymer för våra behov, säger hon.

Det här motsägs av K M George, koordinator i organisationen Wayanad Organic:

– Vi har hundratals Fairtradecertifierade odlare, men vi upplever att det inte är någon som helst efterfrågan på denna peppar.

Neethus pappa hörde till de mer än 1 700 pepparodlare i Wayanad i Kerala som tog livet av sig i början av 2000-talet.

Neethus pappa hängde sig

– En morgon när vi vaknade hittade vi pappa. Han hade hängt sig i sovrummet, precis här, säger 20-åriga Neethu och pekar in i ett mörkt hörn i det dammiga sovrummet.

Neethus pappa Narayanan var pepparodlare. Han var en av de mer än 1 700 odlare som begick självmord på grund av skuldproblem i början av 2000-talet i Wayanad-distriktet i den indiska delstaten Kerala. I dessa grönskande bergstrakter är pepparodling i liten skala den enda möjligheten till försörjning för majoriteten av befolkningen.

Neethu bor tillsammans med sin mamma och sin fjortonårige lillebror. Efter pappans död har de tre delat på arbetet med pepparn och andra grödor som växer på den lilla jordlotten invid huset.

Kan inte leva på minimilönen

Diddihatono bor med sin hustru, son och föräldrar i ett litet hus i en by på Bangka i Indonesien. Familjen består av sju personer som alla ska dela på inkomsterna från pepparbuskarna.

– Vi kan inte leva enbart på pepparodlingen. Min bror och jag arbetar på ett gummifält till middagstid innan vi beger oss ut på pepparfälten. Pepparskörden slog fel förra året. Under lång tid har vi bara haft inkomsterna från gummit, säger Diddihatono.

Han skördar tillsammans med brodern Joserin 10 kilo gummi under en normal dag. En dags inkomst från gummit ger 4 euro per person. På en månad tjänar var och en av dem strax över den lagstadgade minimilönen.

Men det går inte att leva på den. Man behöver nästan dubbelt så mycket i månaden för en familj på 3–4 personer i Bangka.

Diddihatono och hans bror Joserin på Bangka arbetar på gummifält för att dryga ut den knappa inkomsten från pepparodlingarna.

Diddihatonos familj har bara råd med ett mål mat per dag. Det består av grönsaker från fälten och ris som de måste köpa. Fisk eller kyckling äter de en gång var fjortonde dag.